

Dergimizin Ankara'da düzenlediği panel yankı uyandırdı

İletim-Dağıtım Sisteminde Yatırımlar ve Sorunlar

ELEKON 04 / Anadolu Fuarı içinde dergimiz tarafından düzenlenen Etkinlikler Programı başarıyla tamamlandı. 6 Mayıs Perşembe günü yapılan "İletim-Dağıtım Sisteminde Yatırımlar ve Sorunlar" konulu panel kamu, özel sektör ve üniversitelerden, konularının en yetkili kişilerinin katılımıyla gerçekleşirken, dile getirilen açıklama, yorum ve önerilerle sektörün önemli sorunlarına ışık tutuldu.

Yayın Yönetmenimiz Ersin Kaya'nın konuşmasıyla başlayan paneli, enerji sektörüne ilişkin çalışmaları ile de tanınan, EPDK eski yönetim kurulu üyesi Prof. Dr. Osman Sevaioğlu yönetti. Sevaioğlu

sorunların açılmasına katkıda bulunan yerinde sorulmuş soruları ile olduğu kadar, kendi gözlem, tespit ve yorumlarını ifade ettiği değerlendirmeleriyle de konunun boyutlandırılmasına önemli katkılarda bulundu. Kamu bakış açısını ve kamunun verilerini TEİAŞ Genel Müdürü İlhami Özşahin ile TEDAŞ Genel Müdür Yardımcısı Ömer Faruk Gültekin'in açıkladığı panelde özel kesim, son olarak Fransız AREVA Grubu'na katılarak AREVA T&D Elektrik A.Ş. adını alan (eski ALSTOM) firmanın Ülke Müdürü Sami Sevinç, ENSİ-DA Enerji Sistemleri Ltd. Şti'nden Mustafa Dağdelen tarafından temsil edilirken,

yatırımların gerçekleşmesinde önemli rol üstlenen elektrik müteahhitlerinin görüşlerini Elektrik Müteahhitleri Derneği Sözcüsü Metin Demiryürek açıkladı. Panelde konuya elektrik malzemelerinin yatırımlardaki rolü bakımından açıklama getiren EMSAD Başkanı Sait Ulusoy'un yanı sıra geçmişte kamuda görev yapan, şu sıra kendi konumunu "yüzde 50 kamu yüzde 50 özel sektör" biçiminde tanımlayan Tuncay Derman da tartışmaların bir senteze ulaşmasına katkıda bulundu.

Kayıtlarımızda bulunan panel konuşmalarının geniş bir özetini sayfalarımızda yansıtıyoruz.

Dergimizin Elekon 2004 Fuarı'nda düzenlediği panelin konuşmacıları (soldan sağa) Tuncay Derman, Ömer Faruk Gültekin, İlhami Özşahin, Prof. Dr. Osman Sevaioğlu, Mustafa Dağdelen, Sami Sevinç, Sait Ulusoy ve Metin Demiryürek

**Elektrik Mütahhitleri Derneği
Sözcüsü Metin Demiryürek:**

“Kamu İhale Kanunu enerji işlerini kilitliyor”

Enerji dünyasının bir parçası olan bizlere sorunlarımızı ifade etme fırsatı verildiğinden dolayı bu toplantıyı düzenleyenlere teşekkür ederiz. Konuşmama üç ana başlık altında topladığımız ana sorunlarımızdan ilki olan Kamu İhale Kanunu ve uygulamaları ile uygulamalardan doğan sıkıntılardan bahsederek başlamak istiyorum.

2003 yılının birinci ayından itibaren uygulamaya giren bu Kamu İhale Kanunu'nu ilk yorumladığımızda artık işini yapan, ekip ve ekipmana sahip ciddi firmaların sektörlerinde iyi yerlere geleceği inancındaydık. Bu konuda bize düşen çalışmalar ilgili mercilere yansıtık. Ancak önerilerimizin büyük bir kısmı şartnamelere yansıtılmadı.

Kanuna sıcak bakmamızın bir nedeni de iki tarafın haklarının aşağı yukarı birbirine eşit olmasıydı. Eski şartnamelerimizde, iflasımızdan ölümümüze kadar maddeleri düzenleyen hatta ölümden sonra mirasçılara bile sorumluluk yükleyen kamu ağırlıklı şartnameler karşımızda yoktu. Fakat uygulama aşamasına gelindiğinde kanunun öngördüğü kesin projeye dayanan ihale metrajı yerine tahmini metrajın konulması çok değişik ve çelişkili fiyatların çıkmasına sebep olmuştur. Atılan tekliflerde bir trafonun veya seksiyonerin malzeme ve montaj fiyatlarında bir lira gibi ciddiye rakamlar karşımıza çıkmıştır. Küçük firmaların büyük ihalelere girebilmek için teklifleri, sahip oldukları iş bitir-

meye göre ayarlamaları gerçek dışı fiyatlar ortaya çıkmasına ve işlerin yapılamaz duruma gelmesine sebebiyet vermiştir.

Bir başka husus da teklif tarihi ile karar süreci arasında geçen sürecin 150 güne kadar uzaması, bu arada piyasa fiyatlarında meydana gelen artışların verilen fiyat farkı katsayılarıyla örtüşmemesi, daha işe başlama aşamasındaki firmaların ekşiyle işe başlamalarına sebep olmuştur. Yani kesin proje olmaması haksız rekabeti de ortaya getirmiş, ciddi firmalar işlere girmeme yönünde seçim yapmışlardır.

Bayındırlık Bakanlığı'nın, hastane, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin bir silo gibi inşaat işlerinde çok rahat uygulanabilen ama gelişmekte olan, imarı sürekli değişen ortamda, enerji dağıtım tesisi işlerindeki uygulamalarda, sıkıntı çıkarmakta ve bu da kanunun, enerji işinin ruhuna aykırılığın kaynaklanmaktadır. Buradan görülen odur ki mevcut sorunları çözümlenmeyi amaçlayan kamu ihale kanununun sorunları çözücü değil de tam tersi menfi yönde etkisinin daha çok ön plana çıktığı ve enerji işlerini kilitlediği düşüncesindeyiz.

Sorunlarımızın ikincisi birim fiyatlarımız; Türkiye genelinde devam eden işlerin ortalama tenzilatları yüzde 30 ve 35 arasındadır. Daha evvelki yıllarda kurumun düşük tenzilatla iş vermeme saplantısı bizleri bu yüksek tenzilatlara yükseltmiştir.

Bizler kurumla arasında yaptı-

Metin Demiryürek

rılmaları olan bir sözleşmeye imza atarak yükümlülük altına girmiş ve bu işlerden kazanç sağlamaya çalışıp yüzlerce ailenin rızasını temin etmeye çalışan iş adamlarıdır.

2004 yılında çıkan birim fiyatları, maalesef gerçek piyasa fiyatlarını yansıtmaktan uzaktır. Bu düşük fiyatlara rağmen sorumlu iş adamları olarak yıllık ödenekler çerçevesinde iş programına göre işimizi yapmak zorundayız. Bu çıkan fiyatlar yalnız TEDAŞ'ta değil enerji işiyle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşlarında da kullanıldığından tüm piyasayı etkilemektedir.

Dolayısıyla bu fiyatlara göre iş yapıp piyasadan malzeme almaya çalışan bizler, ikinci kalite ucuz malzeme kullanmak baskısı altında kalıyoruz. Bu da ikinci kalite üretim yapan bir sektörü meydana getirmiştir. Bu sorunu sadece kendi sorunumuz olarak görmüyoruz. Bu sorun direkt olarak üreticileri ve imalatçıları da kapsamaktadır.

Bizler, malzeme alışlarımızı mecburen sınırlandırdık. Düzineleri adetlere, tonları kilogramlara, kilometreleri metrelere indirdik. Yıl içi ödeneğini bitiren bizler için ek ödenek talep ederek ilave iş yapma devri bitmiştir. Üreticilerin hala TEDAŞ kapısında bizim işlerimize malzeme verme isteği içinde olduğunu, direkt malzeme satmak ve birim fiyatın dışına çıkmanın yolunu aradıklarını biliyoruz. Kayıp ve kaçakların gündemde tutulduğu bu dönemde dikkat edilerek elbirliği ile çözümlenmesi gereken bir sorundur. ➔

Gündemimizin üçüncü maddesi de özelleştirme. Sekiz sayfadan oluşan Strateji Planı'nı okuyoruz. Elimizde 1 milyar dolarlık taahhüt var. Ama planda yokuz, ne düşünüyoruz, bilemiyoruz. Biz özelleştirmenin yanındayız. Burada en önemli unsurlardan biri işletme, diğeri yatırım. İşletme sisteminin can damarı da teknik elemandır. Zaten yetersiz sayıda olan teknik eleman sorunu özendirilmiş emeklilik ile daha üst boyutlara ulaşma eğilimindedir.

Enerji sektörünü diğer sektörlerin özelleşmesiyle aynı kefeyle koyup özelleştirirsek telafisi mümkün olmayan sonuçlara varılması kaçınılmazdır. Çünkü enerji dağıtımını süreklilik isteyen, kesintisiz, kaliteli enerjinin, aksamadan müşteriye tedarikinin sağlanması gereken bir sistemdir. Bunun da ancak emek ve yatırımla idame ettirilebileceği göz ardı edilmemelidir. Bu yüzden yatırımların üzerindeki be-

lirsizlik ortadan kaldırılmalı sürekliliği sağlanmalıdır.

Sevaioğlu— ODTÜ'de yaklaşık 20 yıldır bilirkişilik yapıyorum. Dağıtıp kaçmak diye bir şey var. Adam şantiyeyi birinci hak edisten sonra darma dağın ediyor. Yüzde 65 kırım yapmış, dağıtmış şantiyeyi gitmiş. En düşük teklifi verdiği için, devlet yönetimi mecburen işi buna vermek durumunda. Başka türlü yapılırsa kamu, yönetimi suçluyor. Fakat bu adamın niyeti başından belli. Şantiyeyi birinci hak edisten sonra darma dağın edip kaçacak. Bu konuda görüşlerinizi alabilir miyim?

Demiryürek— Kurum geçmiş dönemlerdeki eski şartname ile yüksek tenzilatla iş vermek durumundaydı, vermediği takdirde kurumdaki arkadaşlar birtakım teftişlere maruz kalıyorlardı. Yüzde 60 dururken niye 20'ye 10'a verdin? diye. Bu yüzden bu söz-

leşmeler imzalanmıyordu. Zaten 65 atan müteahhidin kaybedecek bir şeyi yok. Yapacağı tek şey oradan alacağı ilk istihkakla götüreceği malzeme.

Bu Kamu İhale Kanunu ile daha da ilginç bir hale geldi. Eskiden hiç değilse şantiyesine götürdüğü malzemeye, malzemenin karşılığına gelen bir ihzarat mektubu veriyordu. Yine kurumun elinde bir belge bir done oluyordu. Yeni sistemde bu kesinlikle mevcut değil. Sadece ilk sözleşmede aldığı yüzde 6'lık bir kesin teminat mektubu var. Biz zaten tenzilatın dolaylı muvazafıydık. Tenzilatın yüksek olması işlerimizin yapılmasına engel. Demin de ifade ettiğimiz gibi birim fiyatı çıkartan kurum, işi veren kurum, birim fiyatın üstündeki yüzde 25'lik müteahhidlik karının olduğunu bilen kurum, -ki 20'nin üstünde bu işin yapılmaması zaten imkansız-. Bunu alan kadar verenin de sorumlu olması lazım.

EMSAD Yönetim Kurulu Başkanı Sait Ulusoy:

“İhale Yasası ile TEİAŞ ve TEDAŞ'ın şartnameleri bizi yurt dışına itiyor”

Öncelikle elektromekanik sanayisi ile ilgili, EMSAD'la ilgili bir nebze açıklamada bulunmak istiyorum. EMSAD, üretim kalitesine birinci derecede önem veren sektör temsilcilerinin 1990 yılında örgütlenmesiyle kurulmuştur. Amacımızı elektromekanik sanayisinde uyumlu gelişmeyi teşvik etmek, araştırma ve geliştirme çalışmalarını desteklemek ile yerli ürünlerin uluslararası standartlarda üretilmesini ve yine uluslararası standartlarda tanıtımı ve satılmasını sağlamak olarak özetleyebiliriz. Şu an 38 üyemiz var. Bunların 9'u 500 büyük firma arasında yer almaktadır.

İmalat sanayisi, 1980'li yıllarda ekonomik istikrar politikalarına paralel olarak dışa açılmaya başlamıştır. Bir yandan elektromekanik teçhizat kalitesi, uluslararası standartlar düzeyine çıkartılırken diğer yandan mevcut ve çoğaltılan üretim kapasitelerinin tam olarak kullanılmasıyla ihracat olanağı elde edilmiştir. Bildiğiniz gibi Türkiye'de elektromekanik imalat sanayisinin en büyük alıcıları TEDAŞ ve TEİAŞ'tır. TEDAŞ ve TEİAŞ'ın elektromekanik sanayisinin satış ciroları içindeki payı yüzde 75 seviyelerine ulaşmaktadır. Ancak elektromekanik imalat sanayimiz

büyük ölçüde kamu alımlarına bağlı bulunduğu için ve kamunun talepleri de son derece dalgalı bir seyir içerisinde olduğu için sektör kendisini bu talebin karşısında ayarlayamamaktadır.

Gelinen bu noktada pek çok firma ihracata yönelmiş ve onurla söyleyebileceğim rakam 1,5 milyar dolara yaklaşmıştır. Geçen seneki rakam 1.420 milyar dolardır. Bu yılın ilk üç ayında da derneğimizin hazırladığı rapora göre dışsatım değeri, 440 milyon dolardır.

Neden yurt dışına çıkıyoruz? Türkiye'de artık biz mal satamıyoruz. TEDAŞ'ın ve TEİAŞ'ın bu ihale-

le sistemiyle, bu malzeme seçim ve şartnamenin uygulaması yönündeki çalışmaları elektromekanik sanayicilerini yurt dışına yönlendirmektedir. İç pazar, kalitesiz üretim yapan üreticilerin eline bırakılmıştır.

Elektromekanik sanayisi ile enerji üretimi ve dağıtım sektörü birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisindedir. Bizim yaptığımız ürünlerin iletim ve dağıtımda kullanımı, sektördeki enerji kalitesine bire bir etki etmektedir. Yine sektördeki yatırım mallarının ömürlerine son derece büyük oranda etki etmektedir. Kirli enerji dediğimiz enerjinin bence en büyük nedenlerinden birisi malzeme kalitesi ise ikincisi de işletmedir. Bu iki unsuru bir arada çok iyi değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Kayıp kaçakla da malzeme kalitesinin çok ilgisi vardır. Bu konuda yoğun çalışmalar yapmamıza rağmen maalesef bir sonuca varamadık. Gelinek nokta da bildiğiniz gibi geçen sene TEDAŞ'ın yatırım bütçesi 480 trilyon idi. Bu sene ise 380 trilyona düşmüştür. Yine yanlış hatırlamıyorsa bir yüzde 13 oranında da bu rakam aşağıya çekilmiş, bir de yüzde 20 gibi enflasyon dikkate alındığı zaman geçen seneki bütçenin yarısı bu sene karşımızda ödenek olarak durmaktadır.

Birim fiyatları olayına en baştan beri karşı çıkıyorduk. 2000 yılının birim fiyatlarıyla girdiğimiz bir ihalede, 2001 yılında alıcı, fiyatı değiştirmek hakkına sahip olu-

Sait Ulusoy

Sait Ulusoy'un ikinci tur konuşması: Sistemdeki enerji kesintilerinin ve kaçakların bir nedeni de kalitesiz malzeme

yor. Böyle bir ticari mantığı ben hiçbir zaman kabul etmedim, etmiyorum da. Bundan 4734 sayılı yasayla vazgeçildi ama bence çok hızlı bir şekilde birim fiyatla işlerin tasfiyesi veya yapılabirliği ile ilgili bir tedbir alınması elzemdir. Özelleştirmenin de yaklaştığı günlerde buna bir çözüm bulunması önemlidir.

Türkiye'de kalite problemi gerçekten çok büyük boyutlarda. Maalesef Türkiye'de gerçek elektromekanik sanayisi son derece büyük sıkıntı içerisinde. Bunun nede-

ni TEDAŞ'ca, TEİAŞ'ca ürün şartnameleri ve TSE şartnameleri maalesef uygulanmıyor. Zaten almalarında uygulanmıyor. Müteahhitler kanalıyla sisteme giren malzemelerde uygulanmıyor.

Sonuç şu: kalitesiz üretim yapan firmaların kaliteli üretim yapan firmaların malhına sebep oluyor. Bu konuda TEDAŞ ve TEİAŞ'a sıkıntılarımızı anlatık. Ama çok kıt bütçe olanaklarıyla çalışan iki kuruluşumuz maalesef verdikleri paranın karşılığını alamıyorlar. Sistemdeki enerji kesintilerinin enerji problemlerinin nedeni maalesef sistemde kullanılan kalitesiz malze-

meden oluşuyor. Teknik kayıpların büyük bir bölümü yine bu nedenlerden, kalitesiz malzemeden oluşuyor. Çözüm çok kolay ve pratik. Eğer üzerinde çalıştığımız, kredileriyle hem fikir olarak ürettiğimiz şartnameler kullanıma geçilmiş olur ise sistem son derece kaliteli ürünlerle çalışmaya başlayacak ve sistemin ömrü uzayacak. Bir trafo beş yıl sonra ömrünü dolduruyorsa bu şartnamelerin gerçek anlamda uygulanmasıyla bu süreler hemen sekiz dokuz yıla çıkacak. Bu bir anlamda da hırsızlığın, kötü mal üreten kişilerin önünü kesmiş olacak. Doğru düzgün çalışanların önü açılacak.

Demek olarak kalite konusunda çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Tahmin ediyorum, yüksek güç laboratuvarı konusunda belirli noktalara geldik. Şu an TÜBİTAK, AB fonlarından yararlanmak üzere fizibilite raporu hazırlıyor. DPT ile de görüştük bu konuda önümüzdeki yıl TÜBİTAK bütçesine bir ödenek konulacak. Böylece yüksek güç laboratuvarıyla kalite probleminin büyük oranda önüne geçeceğimizi tahmin ediyorum. ●

Panelde kamu kesimini temsil eden TEDAŞ Genel Müdür Yardımcısı Ömer Faruk Gültekin (solda) TEİAŞ Genel Müdürü İlhami Özşahin (ortada) ve Prof.Dr. Osman Sevaioğlu (sağda)

AREVA A.Ş. Ülke Müdürü Sami Sevinç:

“2012 yılına kadar ilettime ve dağıtıma on milyar dolar yatırım yapmamız gerekiyor”

Toplantıya girmeden evvel Er-sin Bey, 'sizin şirket en çok satılan-lardan biri. En son durumunuz nedir' diye sormuştu. Olup bitenler biraz sonra anlatacağım olaylara paralel gelişmeler. AEG ETİ diye başlayıp 20-25 yıl devam eden bir faaliyet birkaç yıl içerisinde, önce GEC ALSTOM sonra ALSTOM sonra AREVA haline gelebiliyor. Bunun arkasında ne var? Ben buna bir bakmak lazım diye düşünüyorum.

Türkiye'de biz izole bir pazar-da yaşamıyoruz. Dünyanın içinde bir parçamız var. Bu parçanın içinde globalleşme yönünde adımlar atmaya çalışıyoruz. Mesela bazı rakamlardan bahsetmek istiyorum. Önümüzdeki 30 yıl içerisinde enerji arzı altyapı yatırım ihtiyacı dünyada yaklaşık 16 trilyon dolar olarak öngörülmüyor. Bunun yaklaşık 10 trilyon dolarının da elektrik sektörünün alt yapısında kullanılacağı düşünülüyor. Biraz daha açacak olursak, enerji üretim tesislerine 4,5 trilyon dolar harcanır diye bekleniyor. 5,5 trilyon ABD dolarının da elektrik iletim ve dağıtım konusunda yatırım olarak harcanacağı hesap ediliyor. 5,5 trilyon ABD dolarının yüzde 55'inin geliştirmekte olan ülkelerde yatırıma harcanması düşünülüyor. Aksi takdirde dünyada kendilerine elektrik ulaşmamış kişilerin ve toplulukların giderek artacağı dikkate getiriliyor.

Bu 5,5 trilyonluk üretim ve dağıtım pazarı içerisinde ise OECD haricinde beş büyük ülke görüyoruz. Maalesef Türkiye'nin bu beş büyük ülke arasında şu anda adı geçmiyor. Çin, Rusya, Hindistan, Endonezya ve Brezilya. Şu anda bu ülkelerin enerji yatırım ihtiyacı 3,3

trilyon dolar. Gelişmekte olan bizim gibi ülkelerin de dâhil olduğu grubun yaklaşık ihtiyacı 5 trilyon dolar. Bunların üzerinde niye duruyorum? Hindistan'ın bu süreç içerisindeki ihtiyacı olan yatırım 665 milyar dolar ve GSMH'sinin yüzde 2'sine eşit. Hindistan kamu elektrik şirketlerinin yatırıma aktardıkları sermayeden aldıkları geri dönüş yaklaşık eksi yüzde 35. Yani bu kadar zarar ediyorlar. Hindistan'ın elektrik satışından elde ettiği gelir

ise masraflarının sadece yüzde 70'ini karşılıyor. Bu resimler bize de çok uzak değil. Yani bizde de aşağı yukarı aynı resimleri görmek mümkün. Bu büyüklükteki bir ihtiyacın finansmanının sağlanmasının özel sektör yatırımlarının bu âleme kaydırılmasıyla mümkün olacağını Uluslararası Enerji Ajansı söylüyor. Ancak burası bence çok önemli, 1997 yılından beri özel sektör yatırımları sürekli olarak azalıyor. Ne zaman tekrar bu sektöre kayacağı ise şu an öngörülemiyor. Şimdi bu noktadan hareketle ben konuyu Türkiye'ye taşıdım. Elimizde resmi belge olarak bir tek TEİAŞ'ın yaptığı bir projeksiyon var. Bu projeksiyon çerçevesinde bakacak olursak şu andaki kurulu gücümüz 36 bin megavat. 2012'deki puant talebimiz 51 bin megavat. Bugünkü adı konulmuş santrallerle 41 bin megavat civarında kurulu güç beklentimiz var ama normal bir yedeklemeyle düşünecek olursak herhalde 66 bin megavat santral gücüne erişmemiz lazım ki bu beklediğimiz puant gerektiğini söylüyor. Sağlıklı bir şekilde karşılayalım dersek bu da bize hemen hemen 30 bin megavatlık yeni bir santral yapılmasını gerektiğini söylüyor.

Ne kadar elektrik yatırımı lazım veya ne kadar elektrik dağıtım yatırımı lazım? Bunu sayın genel müdürlerime bırakıyorum. Ama biz kendimize göre bir tahmin yürütüyoruz. Ve herhalde 3 milyar dolar civarında iletim yatırıma ihtiyacımız var, önümüzdeki 2003-2012 dönemi içerisinde. Yaklaşık 7 milyar dolar civarında dağıtım altyapılarına yatırım ihtiyacı gözükmektedir.

TEİAŞ'ın yaptığı projeksiyon çerçevesinde şu andaki kurulu gücümüz 36 bin megavat. 2012'deki puant talebimiz 51 bin megavat. 41 bin megavat civarında kurulu güç beklentimiz var ama normal bir yedeklemeyle herhalde 66 bin megavat santral gücüne erişmemiz gerekiyor.

Sami Sevinç'in ikinci tur konuşması: Yatırımcı hiçbir zaman bir iane kuruluşu değildir, elbette getirisine bakacaktır

Yaptıklarımız yapacaklarımızın aynası ise buraya kimse gelmez. Ama galiba şöyle bir yaklaşımımız var: "Eskiden yapılan her şey zaten kötüdür. Biz şimdi melaike olarak yukardan geldik. Bundan sonra yapacaklarımız için bizi kimse sorgulayamaz" gibi bir yaklaşım var. Ona inanan olursa gelen de olur. Bu anındaki çizdiğimiz tablo, Türkiye'de yatırım yapacaklara çok büyük sorular açıyor.

Enerji sektörüne gelmeden yaptığımız özelleştirmelere bakın. TÜPRAS'a sadece bir tane, iki tane teklif çıktı, üretim santrallerine gelecek olan teklifleri de düşünün...

Dünyada bu iş maalesef böyle. Brezilya ilk ihalelerini açtığı zaman

hiç kimse teklif vermedi. Sistemlerini düzeltti, iki teklif geldi. Biraz daha düzeltti, dört teklif geldi. Yavaş yavaş güvenilirliğini sağladı. Bu, düzenin orada geçerli olduğunu ortaya koydu. Neticesinde toparlanmaya başladılar.

Ben halen ümitsiz değilim. Ama ortaya konulan savlarda, tezlerde çok dikkatli olunması gerektiği kanaatindeyim. Sayın bakanı falan suçlamıyorum. Çünkü oralar politik yerler ve güncel mesajlar verilmesi lazım ki politika üzerinde şık dursun... Ama maalesef Odalar Birliği gibi özel sektörün savunulduğu yerlerden de zaman zaman benzer intikam mesajları geliyor. Maalesef bu tip yaklaşımlarla

Türkiye'de yabancı yatırımları geliştirmek imkânı yoktur, diye düşünüyorum.

Yatırımcı hiçbir zaman bir iane kuruluşu değil tabii ki getirisine bakacaktır. Getirinin hangi ülkeden daha fazla olduğuna bakılacaktır. Biraz evvel örneklerini verdim. Türkiye olarak biz dünyada yalnız değiliz. Birçok yatırım yapılacak yer var, Çin, Hindistan gibi... Biz buradan kendimize bir şey çekeceksek muhakkak bir ayrıcalığımızın olması lazım. Eğer 1994'lerde yapılmış, bugün 'tu kaka' diye bahardığımız anlaşmaların yapıldığı güne dönerseniz, hangi koşullar altında, nasıl yapıldığını incellerseniz, o gün biz yatırımcıların burada yapılması için bir mücadele vermiştik. Bugün diyoruz ki, bizim hiçbir öncelik verme imkânımız yoktur, sıkıyorsa gelin yatırım yapın diyoruz. Kimse gelmiyor. Böyle demeye devam edildikçe de kimse gelmeyecektir. Ta ki farklılığı yatırımcıya hissettirinceye kadar...

ENSİDA Enerji Sistemleri adına Mustafa Dağdelen:

“Özel sektör yatırımcısı dokuz çeşit risk tanımlıyor”

ABD'de yatırımcılar, iletim sisteminden yararlanmak için başvuran tüzel kuruluşlar içinde birtakım ayrımlar yapıldığını ve bunların da çok adil sonuçlar vermediğini söylüyor. Bir de şunu fark ediyorlar; piyasada faaliyet gösterenlerin sayısı gittikçe artıyor ve iletim sisteminden yararlanmak isteyenlerin sayısı çoğaldıkça şikâyetlerin boyutları da artıyor. Ve bu şikâyetleri değerlendirmek, çözümlmek, çok zorlaşıyor. İşlevsel ayrıştırma dediğimiz yani iletim sisteminin bağımsız tüzel şirketler tarafından işletilmesi konusunda da yine pek başarılı olmadıklarını görüyorlar. Bunun için yeni önlemler alma gereği duyuyorlar. Bu arada teknik boyutta da şunu fark ediyorlar:

Piyasada faaliyet gösterenlerin sayısı arttıkça sistem güvenilirliği de azalıyor. İletim sıkışıklıkları denen bir kavram yaşanıyor. Bu sıkışıklıkları gidermek için birtakım formülasyonlar icat ediyorlar. Bunların da çok adil olmayan sonuçları var. Fakat en önemlisi iletim planlaması yapılmasının olanaksız hale geldiğini fark ediyorlar. Burada önemli iki sözcük var; iletim planlaması. Klasik dikey yapılanmalarda talebin ve bu talebe cevap verecek üretim kaynaklarının ne olduğu üç aşağı beş yukarı kestirebilir. Ona göre bir iletim planlaması yapabiliyorsunuz. İletim planlaması da fevkalade karmaşık bir şey. Sadece yük akışıyla sınırlı değil. Bunu şunun için dile getiriyor-

rum. Bizim müşterilerden birçoğu 'ben bir santral kuranım, şuraya bir trafo merkezi yaparım, bir hatta bağlanırım bu iş biter' gibi bir anlayış içinde, bu doğru değil. Üretim sistemi kendi başına büyük bir organizma diyelim. Kendi kuralları var. Fevkalade karmaşık sorunlar var. Ve bu sistemi kesinlikle bir beyinin yönetmesi gerekiyor. O beyinin de doğru verileri elde ederek kararlar alması lazım. Diyelim ki tüketimle ilgili sorunları çözebildik yani taleplerin boyutunu kestirebildik. Hangi santrali nerede kuracağız? Bunu kestirebiliyor muyuz? Peki, diyelim ki lokal olarak kendimize lisans başvuruları aldık. Bunların hepsinin hayata geçeceği konusunda güvencemiz var mı? ■

Yoksa boşuna yatırım yapma gibi bir sıkıntıyla karşı karşıya gelebilir miyiz? Ben Amerika örneğinden hareketle iletimle ilgili sıkıntıları aktardım fakat bunların çözümleri ne olur dersenez bilmiyorum. Bunu itiraf edeyim. Bunu dile getirmemin nedeni şudur: Bizim şu an yaşamakta olduğumuz sorunlar sadece bize özgü değil. Bizim gibi farklı modeli uygulama çabasındaki her bir ülkede bu sorunlar yaşanıyor ve samimi çabalar harcanıyor. Bu çabalara ben saygı duyuyorum ve sorunların aşılacağına da inanıyorum.

Şimdi gelelim diğer konu, özel sektörün bakış açısına. En azından danışmanlığını yaptığım şirketlerden edindiğim izlenimleri sizlere aktarmak istiyorum. Enerji sektöründe yatırıma yönelen tüm girişimciler bir risk profili çıkarırlar. Bu risk profilinde dokuz haklı risk tanımlıyorlar. Hepsini açıklamak istemiyorum. Örneğin projeyi terminine göre bitirememesi riski var,

projenin teknolojik riskleri var. Bir tesis kuruyorsunuz, bu sizin tasarladığınız hizmetleri verebilecek mi? Maliyeti aşma riskleri var vs... Bütün bu riskler aslında hesaplanabilir ve üstlenilebilir riskler. Fakat üç risk var ki bizim ilişkide bulunduğumuz tüm özel sektör kuruluşları bunlardan endişe ediyor. Bunlardan bir tanesi özellikle santraller için geçerli yakıtla ilgili riskler. Bir doğal gaz santrali kuruyorsanız, acaba doğal gazı hangi maliyetle almaya devam edeceksiniz? Bir diğeri enerji fiyatıyla ilgili riskler. Santral örneğinden hareket edelim bir santral kuruyorsunuz, bunun 20-22 yıllık bir ömrü olduğunu düşünüyoruz. Bu enerjiyi kime ve hangi bedelden satacağınız?

Fakat en önemle üzerinde durdukları olay politik riskler. Politik riskleri bence çok açıklamaya gerek yok. Fakat mevzuatın tüm yönleriyle oturması lazım. Artık sürprizler ortaya çıkmaması lazım ki insanlar yatırım yapabilme konusun-

da kendilerini daha rahat hissetsinler. Şimdi bu riskleri giderip, yatırımcıları biraz daha rahatlatmanın birtakım yöntemleri var. Bunların hepsini formüle edecek yetkinlikte görmüyorum kendimi, fakat saydamlığın çok önemli olduğuna inanıyorum; saydamlık çok önemli, tüm elektrik sistemiyle ilgili verilere direkt ulaşabileceğimiz bir yapının oluşması çok önemli.

Mustafa Dağdelen'in ikinci tur konuşması:

İletim alt yapısı dikey yapılanma bazında oluşturulduğu için liberal bir yapıya uygun değildir. Liberal yapıya uygun hale nasıl getirilir? Bununla ilgili özellikle ABD'de ayrıntılı çalışmalar var. Orada da tüm katılımcıların ortak şikayeti iletimde ciddi darboğazlar yaşandığı ve gerekli yatırımların yapılmamasına iradesinin olmasına rağmen bunların nasıl yönlendirileceğine dair ip uçlarının çok açık olmadığı doğrultusundaydı.

TEİAŞ Genel Müdürü İlhami Özşahin:

“TEİAŞ’ın asli görevi Türkiye elektrik sistemini yönetmektir”

Ben özellikle Türkiye iletim sisteminin mevcut durumu ve yatırımlara ilişkin görüşlerimi belirtmek istiyorum. Ashında değerli konuşmacılar iletim sistemiyle ilgili sorunlara kısmen parmak bastılar. Söylenen her cümlemin tartışılması lazım. Özellikle strateji belgesindeki TEİAŞ’ın konumunun anlaşılması önemli. İletim sistemi olarak bizleri memnun etmiştir. Şu andaki ana problemimiz yatırımlardan ziyade sistemin işletilmesine yönelik personel hareketleriyle ilgilidir. Bildiğiniz gibi Türkiye elektrik sistemi üretim, iletim, dağıtım ve ticaret

şirketlerinden oluşuyor. Türkiye’nin tamamına baktığımızda üretim tarafında kamunun bir ağırlığı var. Yaklaşık 21 700 megavatlık yap-işlet, yap-işlet-devret, işletme hakkı ve mobil santraller kısmının santralleri var. Yaklaşık 10 bin megavatlık otoprodüktör grupları var, 4400 megavatlık üretim şirketleri var. Toplamına baktığımız zaman, üretim tarafında 36 bin megavatlık bir güç var. Bu, iletim sistemi tarafından iletilmekte ve dağıtım verilmektedir. Dağıtım kısmı yine kamu ağırlıklı yüzde 90’ın üstünde TEDAŞ ve bağlı ortaklıkları ve

Kayseri Elektrik bulunuyor. Bütün bunların elektrik ticareti ise TETAŞ tarafından yapılıyor. Türkiye’de özellikle belirtmek istiyorum, elektrik sisteminin işletimi TEİAŞ tarafından yapılıyor. Yabancı literatürde de bu tabir sistem operatörü olarak geçiyor.

Türkiye’nin geçmişine baktığımız zaman özellikle 1955 yılında sadece 429 km üretim hattı vardı. Çatalağzı’ndan İstanbul’a kadar uzanıyor. Tasavvur edilmiş hatlar, Keban’dan Ankara’ya, İstanbul’a ve İzmir’e kadar uzanıyor. Bugün ise Türkiye’yi bir anı peteği gibi örmü-

şüz. Yaklaşık 515 adet istasyon ve bunların yaklaşık toplam gücü 65 521 MVA, 46 bin km iletim hattı. İletim hatları ile bizim istasyonlarımızın üretim kısmı hariç iletim hatları kısmında yaklaşık beş milyar dolar civarında yatırım yapmışız. Bunun artısı eksisi olabilir. İstasyon bazında da yaklaşık beş milyar dolarlık bir yatırım yapmışız. Türkiye elektrik sistemi bugüne gelene kadar... Toplam yaklaşık 10 milyar dolar yapıyor. Zaman içinde tabi bunu kamu kendisi yapmış, yaptırmış. Sonuçta kavga da etsek dövüş de etsek biz yatırımcılarla beraber on milyar dolarlık bir iletim yatırımı yaptık.

Türkiye elektrik sistemi Yüksek Tenzit Merkezleri tarafından yönetiliyor, ana kontrol merkezleri Ankara'da. Bunun yanında dokuz bölgesel kontrol merkezi var. Yine iletim sisteminin Türkiye genelindeki 18 işletme ve tesis müdürlüğü tarafından işletmesi ve bakımı yapılmaktadır.

TEİAŞ'ın asli görevi şebeke yönetmelikleri çerçevesinde, Türkiye elektrik sistemini yönetmektir. İletim sistemini demedim özellikle. Çünkü iletim, sistemin işleticisi, üretim ve tüketim kısımları sistemin kullanıcılarıdır. Şebeke koluyla beraber sistem kullanıcılarının uymaları gereken kuralları belirler.

İletim sisteminin kalitesine baktığımızda özellikle gerilim seçiminde, frekans seçiminde Avrupa standartlarını takip ediyoruz. Geçmişte görev yapan arkadaşlarımız bize Avrupa standartlarında bir sistem bırakmışlar. Yani övünebileceğimiz bir iletim sistemi var. Ama bugün esas problemimiz işletme problemi. Arıza endekslerimizin yüksek olduğunu görüyoruz. Daha önce de bu konuları irdelemiştik. Avrupa'ya göre, iklim koşullarının farklı olması, arazi şartlarımızın farklı olması, bizim arıza endekslerimizin yükselmesine neden oluyor.

Geçtiğimiz günlerde İstanbul'da olan büyük elektrik kesintilerinin sebebi, biliyorsunuz iletimin dağıtımına elektrik veremeyişi. İletim sisteminin özellikle İstanbul'da

İlhami Özşan

Bana özellikle iletim sistemindeki elektrik müteahhitleri tarafından problem gelmedi. Geldiği zaman da çözmeye çalışmışızdır. Gelen problem de şu olmuştur: Süre uzatımı veriniz, ve ceza kesmeyiniz.

çökmesidir. Biz bu konuyla ilgili inceleme yaptık. Hiçbir hattımızda arıza oluşmadı. Hiçbir istasyonumuzda mekanik bir arıza oluşmadı. Ama özellikle rüzgâr hızının ve tipinin yüksek olmasından dolayı iletim sistemini ayakta tutmamız da mümkün olmadı. Biliyorsunuz projede belli kriterler alınıyor. İstanbul Teknik Üniversitesi, Boğaziçi ve Yıldız'a İstanbul'daki bu olaylarla ilgili inceleme yapmaları için teklifte bulunduk. Ancak henüz yanıt gelmedi.

İklim şartları hep böyle mi devam edecek? Mesela Çanakkale'de 40 yıldan beri arıza olmamış bu sene direklerimiz yıkıldı. Bunun irdelenmesinde ve kamuoyunun bilgilendirilmesinde fayda görüyorum. Kısıtlılık durumuna baktığımızda (n-1) aşağı yukarı her istasyonumuzda mevcut. Biliyorsunuz gelişmiş ülkelerde (n-2) var, inşallah Türkiye (n-2)'leri görececek duruma gelir.

Bildiğiniz gibi iletim sisteminin

gelirleri iletim sistemine bağlı kullanicılardan oluyor. Bu da üretimde yüzde 50, tüketimde yüzde 50 civarında. İletim yatırımlarımız bugünkü bedellerle 200-250 milyon dolarlık bir yatırıma karşılık geliyor.

Sistem bu şekilde çalıştığı müddetçe ben ileriki yıllarda iletim yatırımında bir problem olmayacağı kanaatindeyim. Ancak endişem şudur: Biliyorsunuz sistemin kullanıcıları yine ağırlıklı olarak kamu sektörüdür. EÜAŞ'ın, TEDAŞ'ın. Sistemi kullananlardan geriye dönüş olmadığı takdirde problemin olacağı görüşündeyim. Yoksa mali açıdan iletim sistemi gerçekten regülasyonla beraber iyi bir yapıya kavuştu. Eski dönemde genel elektrik yatırımlarının içinde iletim yatırımlarının oranı bir hayli fazlaydı. Son yirmi yılın iletim yatırımlarını inceledik. Bazı yıllarda sıçrama, bazı yıllarda düşüş var. Ama yaklaşık yılda 200 milyon dolarlık bir iletim yatırımı yapmışız. Bundan sonraki yıllarda da bizim hedefimiz bu mertebede bir yatırım yapmaktır.

Bu toplantının amacı iletim ve dağıtım yatırımlarının sorunlarıydı. Bizim şu anda özellikle iletim yatırımında, problemimiz müteahhitlerin içinde buldukları mali sıkıntılardır. TEİAŞ değildir. Problem, yaklaşık 50 milyon dolar civarındaki büyük yatırımları gerçekleştirmedi müteahhitlerin içine düştüğü problemlerdir. Ben Genel Müdür olduktan sonra, biliyorsunuz şeffaf bir yönetim uygulamaya çalışıyoruz. Bana özellikle iletim sistemindeki elektrik müteahhitleri tarafından problem gelmedi. Geldiği zaman da çözmeye çalışmışızdır. Gelen problem de şu olmuştur. Süre uzatımı veriniz ve ceza kesmeyiniz. Taktirlerinize arz ediyorum.

2004 yatırımlarına baktığımız zaman 220 trilyon TL yatırım ödeneğimiz var. Normalde hükümete gittiğimizde 427 trilyon istemiştik. Türkiye'nin koşullarını, 220 trilyona düşmüştür yatırımlarımız. Bu yatırımları da yeri geldikçe yapmaya çalışıyoruz.

Gerçekten iletim sisteminin yeni yatırımlara ihtiyacı var. Bildiğiniz gibi iletim sistemi devlette kalan bir monopol. İletim sistemi yatırımlarını TEİAŞ yapmak durumunda. Kanuna göre iletim sistemi, üretim tesislerinin bittiği noktadan TEİAŞ'ın orta gerilim şalt sahasının dışına kadar. Bizim bu alanda yatırım sorumluluğumuz var. Diğer tarafların kullanıcılar kendileri yapacak. Kullanıcılar paralarını sistem kullanımı vastasıyla geri almış olacaklar.

Yani üretim sisteminde yatırımın durması gibi bir şey söz konusu değil. Şu andaki yatırımlarımıza baktığımızda 29 projemiz var, tutarı yaklaşık 150 milyon dolar. Yatırım programında ise proje sayısı 57, proje tutarı 250 milyon dolar. Standartlarımızda uluslararası ölçütleri kullanıyoruz. Genelde ihalelerimizi merkezde yapıyoruz. Kontrollük görevini ise taşra teşkilatındaki müdürlükler yapıyor. Yatırım işlemlerini Kamu İhale Kanunu çerçevesinde yapıyoruz. Biliyorsunuz en büyük problemimiz ÇED raporlarının hazırlanması ve kamulaştırma problemleri. Dünya Bankası kredisiyle yaptığımız, ki 230 milyon dolarlık bir kredimiz vardı, kredi proje bazında bitmiş durumda. Biraz önce de belirttiğim gibi müteahhitlerin zor durumlarından dolayı para kullanılmıyor. Kredili ihale şartlarında biliyorsunuz ÇED aranmıyor bundan dolayı bir kolaylık var. Ayrıca yerli firmalara, özellikle yerli kaynaklarla yapılan projelerde yüzde 15 dolayında bir korumamız var.

En büyük problemimiz ÇED raporlarının hazırlanması ve kamulaştırma problemleri.

Dünya Bankası'ndan 230 milyon dolarlık bir kredimiz vardı, kredi proje bazında bitmiş durumda. Müteahhitlerin zor durumlarından dolayı para kullanılmıyor.

İlhami Özşahin'in ikinci tur konuşması: Özel sektör elini, biz ise başımızı taşın altına koyduk

Kanun ve yönetmeliklerimizde planlama tabandan başlıyor. Dağıtım şirketleri talep projeksiyonlarını hazırlayacaklar. Ona karşılık, siz talep projeksiyonunu yapacaksınız, üretim tarafına, özel sektöre diyeceksiniz ki bu kadar talep var. Buna karşılık da üretim yapacaksınız. Araya da üretim yatırımları giriyor tabii.

Fiziksel yapıya baktığımız zaman üretim kaynaklarının konulaacağı yerler sınırsız değil. Bir su santralini yapacağımız yerler bellidir. Bir rüzgâr santralini yapacağınız yer bellidir.

Serbest olan bir tek doğal gazdır. Dolayısıyla üretim yatırımlarının planlanması çok karmaşık değil. Ancak iletim şirketi iletim sistemini yapmak zorunda. Burada iletim açısından belki zamanlamada bir sorun olabilir. Tüketim noktalarına iletimi sağlamak bakımından bir sıkıntı yok. Çünkü dağıtım tarafından talep geldiği zaman iletim kısmı o yatırımı yapmak zorunda.

Bugün konuşulan, 1997-2000 yıllarına baktığımız zaman Türkiye'de önemli bir arz açığı vardı. Arz açığı kapatıldı. Açık kapatılınca talepte de büyük bir düşüş oldu. Şu anda arzda büyük fazlalık görünüyor. Talepteki tahminlerimiz arzdaki gibi gitseydi, bugün enerjide bu kadar rahat olamazdık. Daha önce TEAŞ tarafından yapılan üretim planlamalarının, adı kapasite projeksiyonuna dönüştü ve bu görev Kanun ve Yönetmelikle TEİAŞ'a verildi.

Şu anda biz bu görevi tamamladık ve kamuoyuna açıkladık. Biliyorsunuz talep tahminlerini yapmak çok zor. Geriye baktığımız zaman talep tahminlerimiz usta çıkar ilişkisiyle oluştu. Ama şu anda doyuma ulaştık. Bizim doyuma ulaştığımız dönemde dünyada bir enerji seyri var. 100 watt'lık lam-

balardan alınan ışık artık 10 watt'lık lablalarla sağlanıyor. 5-6 megawatt'lık megawatt'lık güçlerle kurulan fabrikalar şu anda 2 megawatt'la kuruluyor. Şu andaki en büyük sıkıntımız, talep projeksiyonlarının yapılabilmesi. Enerji Bakanlığı'nın elinde yüzde 9'a yakın bir talep projeksiyonu var. Uzun yıllar için geçerli. Biz bunu 2013 yılına kadar ilerlettik. Baktık 2006-2007'den sonra açık görünmüyor. Ama fiili durum pek öyle değil. Şimdi bir çalışma daha yapıyoruz. Bu çalışma DPT'nin milli gelir ve diğer verileri dikkate alınarak yapılıyor. Bu çalışmaya göre talep tarafı oluşacak. Ona göre arzı koyacağız. TEİAŞ'ın elinde çok güzel modeller var. Bunları çalıştırdık. Bunları da kamuoyuna sunacağız. Ben esas sıkıntıyı talep planlamasında görüyorum. Bunu becerebileceğimiz an üretim tarafında yatırımcılar gerekeni yapacaktır. Özel sektör yatırımı yapmazsa kamu yapacaktır. Çünkü kanun kendisine görev vermiştir

Strateji Belgesi'nde biz taraf değiliz ama, bilgilendirmek açısından söylüyorum, açıkçası en büyük görevler TEİAŞ'a verilmiş durumda. Sistemin işletilmesi, arz güvenliği, kalitesi, piyasa'nın çalıştırılması, uzlaştırma, dengeleme... Ama gözünüzde çok büyütmemek lazım. Hocamla biz bu işe karar verdiğimizde, uzlaştırma için danışman firma tuttuk. Baktık onlar bu işi bizim kadar bilmiyorlar. Bugün Türkiye'de uzlaştırma başarıyla yapılıyor.

İşin dengeleme kısmı var. Dengelemeyi de yapıyoruz. Santraller ağırlıklı olarak kamuda olduğu için onu da yapıyoruz. Üretim de dağıtım da özelleşse yine yaparız.

Bir şey daha söyleyeyim, hocam özel sektör elini taşın altına koyuyor dedi, biz de başımızı taşın altına koyduk. ●

“Birim fiyatlar düşük diye eleştirenler yüzde 40 - 45 indirimle iş alıyor”

Ben öncelikle TEDAŞ'ın mevcut durumuna değinmek istiyorum. TEDAŞ asli görev olarak elektriğin dağıtım ve ticaretini yapmaktadır. Bu görev, elektrik dağıtım tesislerinin kurulmasını ve işletilmesi ile müşteri hizmetlerinin sağlanmasını içermektedir. Bugün itibarıyla sermayesi 1,050 katrilyon. Biliyorsunuz 2 Nisan 2004 tarihinde Özelleştirme Yüksek Kurulu kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Biz bu arada yaptığımız müşteri hizmetleri olarak da yeni abone yapma ve tahliye, sayaç okuma ve faturalama, elektrik açma-kesme, tahsilat, sayaç sökme, takma, ayar, mühürleme, kaçak kontrol ve ölçü devrelerinin kontrolünü yapmaktayız.

Bu hizmetleri Türkiye çapında, il bazında 64 müessese müdürlüğü, 16 ili kapsayan 7 bağlı ortaklık, AKTAŞ'tan devir aldığımız Anadolu Yakası Koordinatörlüğü olarak yürütmekteyiz. 80 il, 834 ilçe, 2247 belde 34 680 köyde hizmet vermekteyiz. Abone sayımız 2004 itibarıyla 26 milyon. 145 bin adet dağıtım trafomuz var. Kurulu gücümüz 45 bin MVA. 747 bin km dağıtım hakkına sahibiz. Bunun 280 bin kilometresi orta gerilim, 467 bin kilometresi ise AG. 1970'lerde kurulan TEK'in personel sayısı 70 binlerle başladı 67'binlere düştü. TEDAŞ ve TEİAŞ olarak bölümdükten sonra da bu yıl itibarıyla bu hizmetleri 32 bin personelle yürütmekteyiz. Özelleştirme programına ve kapsamına alınmamızdan dolayı yeni eleman alma problemimiz var ve çok yoğun şekilde emekli olanlar sebebiyle de çok büyük sıkıntılar bizleri bekliyor.

Ömer Faruk Gültekin

Ticari bir hacim olarak biz 2002 yılında 94 milyar kilovat saat, 2003 yılında 102 milyar kilovat saat, 2004 yılında da 112 milyar kilovat saat elektrik almayı planlamaktayız. Satılan enerji olarak da 2002'de 71 milyar kilovat saat, 2003'te 82 milyar kilovat saat, 2004 yılında ise 92 milyar kilovat saat olarak planlanmaktadır. 2002 kayıp kaçak oranı 20,86, 2003 sonu itibarıyla 19,93 tür. 2004 yılındaki program özelleştirme programına alınmadan önceki yaptığımız bir programdı. İnşallah bu program değişmez. Kayıp kaçaktaki bu yılki hedefimiz yüzde 18.

Ciromuz 2002 itibarıyla 9,3 katrilyon, 2003'de 10,5 katrilyon, 2004 ise 11,5 katrilyon olarak hesaplanmakta. 2004 yılı itibarıyla biz, görve geldiğimiz günden itibaren kayıp kaçak işine bildiğiniz gibi çok önem verdik. Bu güne kadar taranan abone sayısı 9 milyon civarında. Kaçak yakalanan abone sayısı 469 bin. Tahakkuk eden miktar ise 416 trilyon TL. Yani demek ki

Türkiye'deki kayıp kaçakla ilgili mücadelemiz yoğun şekilde devam ediyor.

Yatırımla ilgili problemlerimiz var. TEDAŞ olarak Devlet Planlama Teşkilatından talep ettiğimiz ödenekleri ben geçmişe dönük sıralamak istiyorum. 2002'de 1,015 katrilyon talep etmişiz, verilen ödenek ise 446 trilyon. 2003'te 1,9 katrilyon talep etmişiz. Verilen ödenek 480 trilyon. 2004'te ise 1,8 katrilyon talep etmişiz bize ayrılan ödenek 438 trilyon. Geçen seneye oranla reel olarak yüzde 20-25 inmiş görünüyor. Türkiye'nin dağıtımda yapılması gereken yatırım, bize göre her yıl en az 500 milyon dolar olmalıdır. Bizim talep ettiğimiz 1,9-2 katrilyon civarındaki rakam geçmiş yıllardan biriken miktarlardır. Biz Türkiye olarak dağıtım sektöründe mutlak surette asgari düzeyde 500 milyon dolar civarında yatırım yapmalıyız. ki bu sistem kendini ayakta tutabilsin ve ihtiyaca cevap verebilsin. 2004'teki yatırım tutarlarımızı ben kalem kalem saymayacağım. Elektrik müteahhitlerimiz bunları biliyorlar. En büyük ödenek 295 trilyonla şehir şebekelerine ayrılmış durumda. Geçen yıl 2003 Ocak ayı itibarıyla kamu ihale kurumu yasalarına tabi olduğumuz için TEDAŞ olarak ciddi anlamda büyük yatırım ihalesi yapamadık. Bu nedenle de yatırım ödeneklerimizi devam eden işlere ayırdık. Ve 2002'de yüzde 93 oranında gerçekleşen yatırım harcamaları gerçekleşmesi 2003'te yüzde 73'e düşmüştür. Bu sene ihalelerimizi daha erken yapmaya başlıyoruz. Ama biz müteahhitlerimizin önerilerini değerlendirmeye çalışıyoruz.

Metin Bey'in az önce belirttiği öneriler bize yazılı olarak da verildi. Ama bazı şeyler var ki TEDAŞ olarak sadece bizim elimizde değil. Mesela Kamu İhale Kurumu ve Kamu İhale Yasası. İkincisi birim fiyatlar konusunda devamlı her yıl eleştiriliyoruz. Bundan on beş yirmi gün önce zannediyorum Kayseri'de bir ihale yapıldı. İhalenin neticelerini sordum. Hala yüzde 40-45'lerle iş alındığı görülüyor. Tabii ben şunu sormak istiyorum arkadaşlara, bu işi yapan müteahhitler netice itibarı ile hep beraber çalıştığımız insanlar. Birbirimizden ayrı bir tarafımız da yok. TEDAŞ'ın müteahhitlere karşı bir tavır da zaten olamaz. Ama şunu görüyorum ben; hep şikayet ediyoruz ama yüzde 40'larla yüzde 45'lerle iş alıyoruz. Bunu anlamak mümkün değil. Madem birim fiyatlar bu kadar düşük, bu kadar gerçekçi değil, yüzde 40-45'lerle nasıl iş alıyoruz, bunu anlamak mümkün değil.

Ömer Faruk Gültekin'in ikinci tur konuşması: TEDAŞ olarak özelleştirme konusunda üzerimize düşen görevi yapmaya hazırız

Bizim dışımızda bir gerçek var, Strateji Belgesi yayımlanmış. TEDAŞ'ın özelleştirilmesi programa alınmış, 2-25 Nisan itibarıyla da ihaleye çıkması planlanıyor.

TEDAŞ olarak üstümüze düşen görevi yapacağız ve özelleştirmeye engel olmayacağız, en büyük katkıyı biz sağlayacağız. Ama bu arada geçmiş yıllarda da tecrübeler yaşadık, bu işler olana kadar, şu anda görüşmelerimiz devam ediyor.

Aynılacak elemanlarımızın yerine geçen yıl kayıp kaçakta çalıştırılmak üzere geçici işçi statüsünde 500 kadar elektrik mühendisi ve işletme fakültesi mezunu ve 400

civarında da elektrik teknisyeni aldık.

Çok büyük verim elde ettik. 2 Haziran'a kadar emekliye ayrılan sayısını göreceğiz. Çok ciddi anlamda ayrılmalar bekliyoruz ve bir sıkıntıya düşeceğiz. ÖİB ile görüştük bize eleman alınması konusunda bir problem yaratmayacaklarını söylediler.

Biz özelleştirilsek de özelleştirilmesek de neticede bu sektörde çalışacak kişilerin yetişmesi lazım. Biz 2006'nın sonunda da özelleştirilsek, bizim alacağımız yeni genç nesil birkaç yıl içinde yetişerek bu sektörde çalışacak. O açıdan biz önlemlerimizi alıyoruz.

TEK Eski Daire Başkanı Tuncay Derman:

“Elektrik Enerjisi Strateji Belgesi, bir belirsizlikler belgesidir”

Ben yaklaşık kırk yıl boyunca kamuda görev yaptım, şimdi emekliyim. Kendimi yüzde 50 özel sektör, yüzde 50 kamu mensubu gibi görüyorum. Öncelikle panelin iki temel konusuna değinmek istiyorum. Bunlardan bir tanesi bahsettiğimiz iletim ve dağıtım. Hep elektrik enerjisini konuşuyoruz, petrol ve doğal gaz yok. Piyasada onlar da enerji içine girmekte. Bu sektörlerin yatırımlarıyla ilgili olarak son yıllarda daha da büyüyen sorunlar gündeme getirilmek isteniyor. Sözümlü ettiğimiz giderek boyutlanan sorunların temel nedeni ise üç yılı aşan bir süredir içinde bulunduğu-

muz serbest rekabete dayalı elektrik enerjisi piyasasıdır. Bu gerçeği dikkate alarak konuşmamı elektrik piyasasının iletim ve dağıtımla ilgili belirsizlikleri üzerinde yapmak istiyorum. Elektrik enerjisi üretimi şimdiye kadar olduğu gibi kamuda kalmıştı. Ancak piyasa modeli nedeniyle ayrıştırılarak ayrı bir kamu şirketi haline getirilen iletim otoritesine yeni ve daha önemli görevler verilmişti. 2001 yılında yürürlüğe giren Elektrik Piyasası Yasasının ve geçen sürede hazırlanan bu yasayla ilgili ikincil mevzuata rağmen çoğunluğu hala kamu yönetiminde olan elektrik üretim ve dağıtım te-

sislerinin özelleştirilmesinin geciktirilmesi nedeniyle elektrik piyasasının sanal ortamdan uygulama aşamasına geçişinde büyük bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizliğin, piyasanın bir an önce faaliyete geçirilmesi düşünülen ve Enerji Bakanlığı liderliğinde Elektrik Piyasası Düzenleme Kurumu, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine Müsteşarlığı ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın ortak çalışmasıyla hazırlandığı bildirilen Yüksek Planlama Kurulu'nun 17 Mart 2004 tarihli kararıyla kabul edilen Elektrik Enerji Sektörü Reformu Özelleştirilme Strateji Belgesi'yle ortadan kalkma-

si, en azından asgariye inmesi beklenirken bunun gerçekleşmediğini, aksine daha da yoğunlaştığını görüyoruz. Yani belirsizlikler daha da yoğunlaşmış oluyor.

Siyasi otoritenin strateji belgesinde kamu elindeki elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesine öncelik verilmesi son derece yerindedir. Ancak elektrik dağıtım varlıklarının bu kez Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 2 Nisan 2004 tarihli kararı ile TEDAŞ ve bağlı ortaklıklarının özelleştirme programına alınmasıyla başlatılan özelleştirme sürecinin 31 Aralık 2006'ya kadar sürmesi, Elektrik Piyasası Yasası'nın yürürlüğe girdiği 3 Mart 2001'den bugüne geçen üç yılı aşan bekleme süresine bir üç yıl daha eklenmesi anlamına gelmektedir. Elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi yönünden kaybedilen ilk üç yıllık döneme, özelleştirme programları planlandığı gibi giderse üç yıl daha eklenmesine elektrik sektörü tahammül edebilecek mi? Bu önemli faktörün ilgili ve yetkililerce araştırıldığını sanmıyorum. Araştırılsaydı en azından ikinci üç yıllık özelleştirme periyodunun süresi önem ve öncelik kademeleri belirtilerek çok daha kısa tutuldu.

Kamu elektrik dağıtım varlıklarının özelleştirilmesi ilk defa ele alınmıyor. Bu tesisler neredeyse 90'lı yılların başlarından beri özelleştirme programındadır. Kaçınıcı kez özelleştirme sürecine yeniden sıfırdan başlanmakta. Belirsizlikler burada yoğunlaşıyor. Strateji Belgesi'yle bir kez daha geliştirilen, değiştirilen dağıtım bölgeleri profiline neden böyle yapıldığı belgede açıklanmamıştır. Açıklanmamıştı. Nedenini sorarsanız, 'ülkemize özgü coğrafi yapı, işletme koşulları, enerji bilançosu, teknik mali özellikler, mevcut sözleşmeler, hukuki süreç dikkate alınmıştır' denilmekle yetinilmiştir. Bir başkası çıkar bu gerekçelere göre ben şu özelleştirme profilini hazırladım derse buna ne cevap verilecektir? Bunun çok daha net olarak Strateji Belgesi'nde yer alması gerekirdi.

Tuncay Özlü

Dağıtım şebekelerinin sadece kayıp kaçak sorununun çözümü bile para kadar zaman sorunudur
Bu zamanın ülkemiz gibi yüksek kayıp kaçak oranlı ülkelerde bu tür kesin takvimlere bağlanması inandırıcılığı ortadan kaldırmaktadır.

Bu belgenin çok iyi incelenmesi gerekiyor.

Burada önemli olan yeniden belirsizliklerle dolu bir özelleştirme programı ile ortaya çıkarılan özelleştirme konusunun yapılan dağıtım şebekelerinin öncelikle serbest elektrik piyasasına yanıt verme yeteneğinin dikkate alınması gereğidir.

Bu şebekelerde öncelikli sorunun kayıp ve kaçaklar olduğunu sayın panelistler de belirttiler. Eğer bu bir numaralı sorunu özelleştirme yönteminizde piyasa kriterleri ile bir arada değerlendirmeyi yeğlerseniz - ki o yapılmıştır- piyasada rol alacak performanstaki bir dağıtım şirketini yahut şirketlerini çok beklersiniz. Geciken yatırım ve rehabilitasyon, hepsinden önemli modernizasyon yatırımları için çok paraya ve çok zamana ihtiyacımız olacaktır. Bu gereksinimin de maliyetleri yükseltmesi sorunu ile karşı karşıya kalınacaktır. O zaman serbest piyasa modelinin, ilgili piyasa

yasalarının ilk maddelerini oluşturulan kaliteli ve düşük maliyetli enerji koşulunun nasıl yerine getirileceğinin şimdiden düşünülmesi gerekmektedir.

Dağıtım şebekeleri ile ilgili özelleştirmeler gerçekleştirilmeden ve öncelikle gerçekten aşırı oranlardaki elektrik kayıp ve kaçakları uluslararası standartlara düşürülmeden serbest tüketici mülkleri için 2001 yılı hedefleri verilmesi anlaşılır değildir.

Dağıtım sistemleri eksiksiz özelleştirilmiş ve bunların bütün var olan sorunları mucizevi bir biçimde çözülmüş ya da kısa sürede çözülecekmiş gibi, çağdaş tüketici sistemi ile ilgili piyasa açıklık oranının yüzde 100 düzeyinden söz edilmesi, doğrusu enerji ile uğraşan bizlere tuhaf geliyor.

Dağıtım şebekelerinin sadece kayıp kaçak sorunun çözümü bile para kadar zaman sorunudur. Bu zamanın ülkemiz gibi yüksek kayıp kaçak oranlı ülkelerde bu tür kesin takvimlere bağlanması inandırıcılığı ortadan kaldırmaktadır. Hiç olmazsa takvimle birlikte olası marjlara da dikkat çekilseydi. Yok, eğer bu takvim salt AB kriterlerine uyum adına düzenlenmişse o zaman da öncelikle Türkiye'nin bu birliğe giriş takviminin kesinleşmesini beklemek gerekirken.

Oysa Elektrik Enerjisi Strateji Belgesi bunların da ötesinde serbest olmayan tüketiciler yani geçkonduda oturan sıradan vatandaş için bile yük talebinin en az yüzde 85'ine karşılık gelen miktarlarda elektrik alımı için tedarikçilerle sözleşme yapılması gibi daha da iddialı uygulama tarihleri getirebilmiştir. Bunların tamamı elektrik piyasası kavramının bugün de yarı da yabancı olarak kalacak vatandaş için bir yığın belirsizlikten ibarettir.

Piyasa modellerinde elektrik enerjisi uğraşı içinde olanların bile zor anlayabildiği kavramlar bulunuyor. Örneğin şirket ya da şirket grupları halinde tedarikçi kapsamına giren ve haline getirileceği Strateji Belgesi'nde belirtilen üretim

tesislerinin özelleştirme sürecinin Türkiye Elektrik İletim Şirketi tarafından oluşturulacak olan piyasa yönetim sistemi o tarihte işler halinde olduğu takdirde, ancak 1 Temmuz 2006'da başlaması öngörülmüştür. Piyasa Yönetim Sistemi bu tarihte değil de örneğin Aralık 2008'de yada Şubat 2010'da gerçekleşirse ne olacaktır? Bunu cevabının da aranması gerektiğini düşünüyorum. Elektrik enerjisinin bekleme odası yoktur. Gereken yatırımları zamanında yapmazsanız, karanlıkta kalmaya hazırsınız demektir. Daha önce de bu kriz dönemlerini yaşadık, biliyorsunuz. Ve kriz dönemlerini aşmak için de son derece palyatif tedbirlere başvurmuştur Türkiye. Pahalı projelere başvurmuştur. Ben bizzat yaşamış bir arkadaşımız olarak bunları acı şekilde hisseden birisiyim. Özellikle bu duruma gelmemek için Strateji Belgesi'ndeki soruların cevaplarının şimdiden ortaya konması gerekiyor.

Belge'ye göre, planlandığı gibi gideceği varsayılan, hiçbir şey yolunda gitmeyebilir.

O takdirde ülkenin elektrik enerjisi arz güvenliği ile arz kalitesinin nasıl karşılanacağını bugünden sağlam gerekçelerle belirtilmesi gerekir.

Elektrik sektörünün yeniden yapılandırılması anlamına gelen serbest piyasa modeli halen yüzde 100'ü kamu mülkiyeti kontrolünde olan dağıtım ve yüzde 80'den fazlası kamu mülkiyeti ve kontrolünde bulunan elektrik üretim varlıklarının öncelikle özel sektöre devrini öngörüyor. Öncelik kavramında nerede kaldığımızı ve nereye kadar gidebileceğimizi yukarıda belirttim. Yayımlanan Strateji Belgesi'nde ise özelleştirmelerin ÖİB tarafından 4046 sayılı kanun hükümleri çerçevesinde yapılacağını belirtilmesiyle yetinilmiştir. Ancak bunun varlık mı, işletme hakkı devri mi, yoksa hisse satışı şeklinde mi olacağı belirsizdir. Bütün bu belirsizliklere rağmen özelleştirmelerin hiç olmazsa bundan sonra yapılacağını

Elektrik enerjisinin yönetimi, son derece karmaşık, zor bir uzmanlık işidir. Piyasa yönetiminde de bu işi uzmanlarına bırakmazsanız yeni AKTAŞ'lar, ÇEAS'lardan sistemi kurtaramayacaksınız demektir.

varsayarak dağıtım varlıkları özelleştirmelerinin olası aktörlerinden söz edelim. Geçen dönemde bu alanda rol almaya teşebbüs eden aktörlerin, özellikle yasalarla korunan bazı anlaşma kuralları ve toplumsal değerlere riayet etmedikleri için başarı sağlayamadıklarını biliyoruz. Çünkü yargı kararları da bu kuralları ve değerleri koruma yönünde olmuştur. Yeni serbest piyasa döneminde bu tür aktörlerin bulunmamasını, bunların yerine elektrik enerjisi olayının içinden gelen özel girişimcilerin rol almasını umuyor ve temenni ediyoruz.

Elektrik Enerjisi Strateji Belgesinde 'Özelleştirmelere, Serbest bir elektrik piyasası amaç ve hedeflerini gerçekleştiremeye yeteneğine sahip ve mali açıdan güçlü özel sektörün katılımı teşvik edilecektir' deniliyor. Bana göre bu hüküm de bir belirsizlik, hatta eskiye dönüşü çağırıştan bir uygulamayı getiriyor. Burada güçlü sermaye elbette önemli, ancak en az onun kadar, ilgili hükümde, "Elektrik Piyasası-amaç ve hedeflerini gerçekleştirme yeteneği" gibi bir kriter yeterli görülmüş, aslında böyle bir "Yetenek Kriteri"nin nasıl saptanacağı da tereddüt yaratıyor. Aklımıza hep, bundan önceki dönemde, bulunduğu yörelerde un değirmeni işleten küçük girişimcilerin Baraj ve Hidroelektrik santral kurmak için Enerji Bakanlığı kapısını çaldıkları örnekler ya da büyük medya patronlarının enerji alanında tekel yaratacak boyuttaki talepleri ve bunların yaşama geçirilmesi örnekleri geliyor.

Elektrik Enerjisi Strateji Belgesi'sinin yürürlüğe girmesinden kısa

bir süre önce bu belgenin hazırlayıcısı, biri bakanlık olmak üzere beş kuruluştan ikisinin, elektrik piyasası ile ilişkilendirilen farklı strateji belgelerine tanık olduk. Bu belgelerden özellikle Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na ait olanında "4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nın ülke koşullarına uyumsuzluğu ileri sürülerek, bu yasa ile gündeme getirilen sistemin, yasada belirtilen amaçların gerçekleştirilmesine ne ölçüde hizmet ettiğinin tereddüt konusu olduğu, dolayısıyla bu yasanın, ülkeye dönüşü olmayan bir yol önerdiği, bu amaçla yasanın yeniden ele alınması gerektiği" ileri sürülmektedir. Ayrıca "Serbest Piyasa'nın oluşumu için bir önkoşul olarak görülen, Elektrik Enerjisi Üretim ve Dağıtım İşletmeleri'nin kısa bir süre içinde özelleştirilmesi için ortamın uygun bulunmadığı" iddia edilmektedir. Bu iddialarda doğruluk payı olabilir. Ancak "it-ham" düzeyindeki bu tür iddiaları ortaya atanlarla, elektrik piyasasının yaşama geçirilmesi amacıyla, hükümet kararı düzeyinde strateji belgelerinin hazırlayıcıları arasında bulunanların aynı kuruluşlar, belki de aynı bürokratlar olması, asıl tereddüt geçirenlerin bizim olması sonucunu doğurmaktadır. Ülke enerji konularında bu denli etkili olan bu bürokratlar ne kadar samimidir? Piyasada rol almak isteyen özel girişimciler bu durumda sadece düzenleyici ve denetleyici görev pozisyonundaki kamu otoritelerine nasıl güven duyacaklar?

Bana göre strateji belgelerinin bu soruları yanıtlayan çok özel bölümleri olmalı yada hiç zaman kaybedilmeden, bu soruları açıklıkla yanıtlayan hükümet kararı düzeyinde yeni Strateji Belgesi yayımlanmalıdır.

Elektrik enerjisinin yönetimi, son derece karmaşık, zor bir uzmanlık işidir. Kamu yönetiminde olduğu gibi piyasa yönetiminde de bu işi uzmanlarına değil de sadece sırtı siyasetçi tarafından sıvazlanan, bol para getirenlere bırakırsanız yeni AKTAŞ'lar, ÇEAS'lardan sistemi kurtaramayacaksınız demektir. ●

*Panel Yöneticisi
Prof. Dr.
Osman Sevaioğlu,
konuşmacılara soru
yöneltmesinin yanı sıra
zaman zaman gündeme
gelen konulara ilişkin
kendi tespit,
değerlendirme
ve görüşlerini de
dile getirdi.
Sevaioğlu'nun katkılarını
özetle sayfalarımızda
veriyoruz*

“İki şirketi kağıt üzerinde üç’e böldük, elektrik çarpmasından insanlar öldü”

TEDAŞ ve TEİAŞ Genel Müdürlerini bir arada bulmuşken benim konuşmak istediğim bir konu var. Biliyorsunuz elektrik iş kazaları ve elektrik ihtilafları yoğun biçimde değerlendirilmesi için ODTÜ'ye geliyor. Bunları en çok okuyan kişilerden biri de benim. Yargı bizim bilirkişi raporlarımızı da dikkate alarak karar veriyor. Çok üzülduğüm bir konu var. Bu çok ciddi bir konu. Bunun yatırım gerektiren bir yönü var. Her iki genel müdürlüğü de ilgilendiriyor. Ben EPDK'da görevdeyken veya 4628'i tasarlarken kâğıt üzerinde üçe böldük, TEAŞ ve TEDAŞ'tan EÜAŞ, TEDAŞ ve TE-TAŞ'ı ortaya çıkardık. Böyle yapınca yalnız önemli bir şeyi fark etmedik. Bu nedenle elektrik çarpmasından insan öldü.

Kuruluşlar arasında ayırım iyidir güzeldir. Özelleştirmenin bir sonucudur ama yetkilerin de ayrılması lazım. TEDAŞ'ın açma kapama yapması için, manevra yapması için gerekli olan kesicilerin açıldığı oda TEİAŞ'ın elindedir. Böyle bir şey olamaz. O kapı kilitli olabilir, adam alkollü olabilir, araları bozuk olabilir. Açmıyor, izin de vermiyor, ya da ciddiye almıyor. Biz bu şirketleri birbirinden ayırdık derken aslında kâğıt üzerinde ayır-

dık. Gerçekte ayıramadık bunları. TEİAŞ ve TEDAŞ'ın yatırımlarının hatta şalt merkezlerinin de ayrılması gerekiyor. Nerden nereye kadar onun, nereden ötesi onun değil? Saatlerdir haftalardır TEİAŞ-EÜAŞ ayırım tartışması yaşadık. Şimdi bu kesiciyi biz mi açacağız onlar mı açacak? Bu konular hala çözülmüş değil. Bu konulara yatırım gerekiyor. Eskiden devletçi yapıda bunlar bir bütündü. Her şey bir genel müdürlükteydi, işini yapmayan olursa görevinden alıyordunuz. Ama TEDAŞ yetkililerininin TEİAŞ'ın adamını görevden almaya hakkı da

yok yetkisi de yok. Müşterek bir OG hattı düşünün, üst tarafı 34 kV, alt tarafı 220 V, böylesi çok var. Ben bunlara ölüm makinesi diyorum. Hiç başka ülkede görmedim böyle bir şey. Bu ölüm makinesinin 220 V kesicisini açma hakkı TEDAŞ'ın elinde, 34 kV kesicisini açma hakkı TEİAŞ'ın elinde. TEİAŞ'ın personelini yerinde bulamadıkları için odayı açtıramıyorlar, sen aç diyorlar. Adam açmaya çalışıyor. Eli kabloya değiyor, ölüyor. Şimdi bu çok ciddi bir konu. Hazır muhataplarını bulmuşken arz etmek istedim.

“Kayıp kaçağın yok edilmesi için polisiye mücadele yetmez”

Kayıp kaçağı önlemede kamu bürokratlarının çabaları takdire değer. Yalnız konu aslında teknik. Kayıp kaçakta inanılmaz sorunlar var. Kaçağı yakalamak için dijital sayaçlara girmek lazım. Sayaçların kullanımını teşvik eden en önemli unsur perakendeciliktir. Perakendecilik Strateji Belgesi'nde 49 yıllığına yok ediliyor. Babalarımızın kullandığı dönerli sayaçlarla eski dağıtım şirketleri yöntemine geri

dönülüyor.

Strateji Belgesi'ni çok iyi okumamız lazım. Strateji Belgesi'nde perakendecilik, sektörde rekabetin ana unsurlarından birisi. Dolaşısıyla yok edildiği anda sayısal sayaçlar ortadan kalkıyor. Sayısal sayaçlar ortadan kalktığı anda kayıp kaçak mücadelesi ortadan kalkıyor. Sayısal sayaçlarla siz bir tüketicinin yıllık tüketimini ortaya çıkarabilirsiniz.

Kayıp kaçağın en düşük olduğu İzmir'de halk kayıp kaçağın ortaya çıkmaması için direnmiyor. TEDAŞ memurlarına taş atıyorlar. Aynı insan aynı kadından bir yıl sonra yine sopa yiyor. Bu görevini iyi yapan bir TEDAŞ mensubu. Değişen hiçbir şey yok.

Kayıp kaçağın ortadan kalkması için sadece polisiye değil teknik bir mücadele de lazım. Sayaçların değişmesi lazım. Bunların hepsi para. Özelleştirme bunun için önemli.

Strateji Belgesi'nde diyor ki; "tüketicilere uygulanacak satış fiyatı eşitlemesini sağlamak üzere bir fiyat eşitleme mekanizması geliştirilir. Bu mekanizma dağıtım şirketleri için gerçek maliyetleri yansıtan bölgesel tarife uygulaması prensibi ile serbest olmayan tüketiciler için tek bir ulusal tarife belirlenmesi amacının birbiriyle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesini teminen tesis edilecektir".

Uzun bir cümle... Kısaca şunu demek istiyor: Ben size dağıtımdan

bir yorum getireyim. Dağıtımda yakında bir özelleştirme yapılacak. Kayıp-kaçağı yüksek olan bölgelere, alıcı da çıkmayacak. Çünkü bölgeyi alan, alacağının ancak yüzde 25'ini tahsil edebilir. Kayıp-kaçağı düşük olan bölgelerden biraz para toplayacağım. Her tarafta aynı fiyatta satacağım. O aradaki farkı bir kasada toplayacağım. Sonra bu kasada toplanan parayı kayıp-kaçağı yüksek olan bölgelerde kayıp kaçaktan dolayı yüksek olan tarifeleri düşürmek için kullanacağım". Bunun adı ulusal tarife... Ulusal tarife devletçilik modelidir. Maliyet esaslı tarife ise liberal, rekabete dayalı, özel sektöre yönelik tarifedir. Devletçi modelin başansız olduğunu kimse söyleyemez. Bu yıllara kadar Türkiye'yi getirdi. Ama artık yolun sonuna gelindi. Yatırımlar karşılanmıyor. Yabancı yatırımcı gelmiyor. Kayıp-kaçak düşürülemiyor. Bölgelere alıcı çıkmıyor. Dolayısıyla maliyet esaslı tarife modeli geliştiriliyor. Bu tarife modelinin esas prensibi hazinenin sübvansiyon

yapması, aradaki farkı kapatmasıdır. Aslında sonuçta değişen bir şey yok. Kayıp-kaçağından dolayı artan tarifeyi bir şekilde düşürmeniz, sübvansiyon emeniz lazım. Bunu ya Hazine'den yapacaksınız yani bütün toplandan toplanan vergilerden yapacaksınız ki daha adil bir şeydir, ya da kayıp kaçağı düşük olan bölgelerden ilave para alacaksınız. Biraz düşünen yazım. İzmir'de kayıp kaçağı düşük olan dürüst bir bölgeden aldığımız parayı öteki bölgeye aktarmaya ne hakkınız var? Bu durumda bu bölgelere alıcı çıkar mı? Alıcı cazip bölgelere çıkar, cazip olmayan bölgelere çıkmaz.

Devlet İzmir'deki bu şirketten para alıyor, yasa yoluyla, kuvvet kullanarak, parayı öbür şirkete veriyor. Devlet bir şirketten başka bir şirkete para aktarmanın aracı olmaz. Devlet ulusal tarife uygularken bunu rahatça yapıyordu. Çünkü o zaman kuruluşun adı TEK idi. TEAŞ kendi içinden sübvansiyon yapıyordu. Kuruluş özelleştirdiğimiz zaman devlet eliyle bir şirketten öbür şirkete para aktaramazsınız. Böyle bir model işlemez. Bu model hayalci, ütopyadır. Geriye yönelik bir modeldir.

☆☆☆

Kayıp kaçağı önlememiz için jandarma kuvveti yetmiyor. Bundan önceki bakan döneminde yapıldığı gibi enerjiyi zimmetlemek de yetmiyor. İnsanlara bu kadar baskı yapmamızın alemi yok. Bürokrat dediğimiz arkadaşlar bu işin acısını çeken insanlar. Bu işin çözümü teknik. Sayaçları alıyorsunuz. Mahalli trafo merkezindeki bilgisayarlara bağlıyorsunuz. Bilgisayarlar şirketin ana bilgisayara bağlı. Böyle yaptığınız zaman hangi müşteri komşusuna göre ne kadar elektrik tüketmiş, ikisi de aynı statüde olduğu halde niye birisi diğerinin dörtte biri kadar tüketmiş? Bu mahalle ne kadar elektrik tüketiyor? Ortalaması nedir? Bunların hepsi para demek. Bilgisayar demek, alt yapı demek yatırım demek. Bu para şu anda kamuda yok. Özelleştirmenin ana sebebi bu.

“Enerji satmaktan çok, hukuk satmak para kazandırıyor”

Dağıtım sektöründe nasıl özelleştirme yapılacağı konusunda bir hedef yok. İşletme hakkı devri mi, mülkiyet devri mi uygulanacak yoksa gelir paylaşımı gibi başka yöntem mi uygulanacak belli değil. Yalnız diyor ki Haziran 2005'te şu yapılacak. Strateji Belgesi'nden çok bir programa benziyor. İki saat sonra Afyon'a varacaksın, ondan sonra Denizli'ye varacaksın. E kardeşim nereye gidiyoruz biz? O belli değil...

Devlet üç ay içinde herhangi şeyi sağlayamayan şirketlerin yetkisi sona ermektedir diye bir karar çıkartıyor. Ondan sonra şirketler soluğu Danıştay'da veya Anayasa Mahkemesi'nde alıyor, ellerinde kapı gibi mahkeme kararıyla geliyor. Bu işlerde hukuk bu kadar belirleyici duruma gelmişse o ülkenin işi bitmiş demektir. Enerji fuarlarında hukukçuların artık büroları var. Ben istemem kardeşim deyince "Hocam alın bir gün size lazım olacak" deyip bir kartvizit uzatıyorlar. Hukuk bürosunun enerji fuarında ne işi var? Artık enerji satmaktan çok hukuk satmak para kazandırıyor bu ülkede. Aile içinde de öyledir. Karın koca arasına hukuk girdi mi o aile bitmiş demektir. Şantiyede de böyledir. Bir şantiye hakkında dava açıldı mı şantiyenin kapısına kilit vurulur.

Yabancı yatırımcı bunları sevmez. Bunları gören yabancı yatırımcı gelmez. Birtakım başka ülkelere gider. Sorun burada.